

Groeningen

voor natuur in en om de stad

IVN GRONINGEN/HAREN

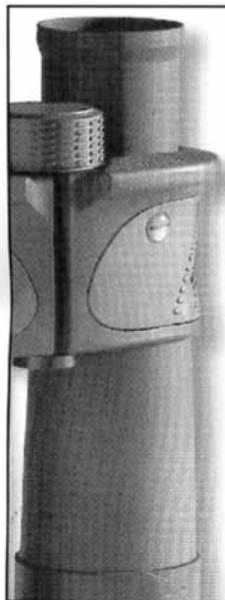
Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid

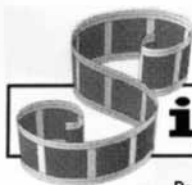
jaargang 39 nr. 3

ZOMER 2015

- * Fotoservice
- * Alle grote merken
compact/reflex/digitaal
- * 80 Types verrekijkers
en telescopen op voorraad
- * Ook astronomische telescopen
- * Swift - Bynolyt - Zeiss
- * Swarovski-topdealer
- * *Vriend Stichting Het Groninger Landschap*

www.combigroningen.nl

ipkes

COMBI
PHOTO-VIDEO

Poelestraat 19 - 9711 PG Groningen
Telefoon (050) 312 86 84

OKER

Schildert natuurlijk

Yohân Bergsma

Meesterschilder

Meidoornlaan 3
9771 AN Sauwerd
tel. 050-5269734

www.ekoschilder.nl

AGENDA 2015

Vrijdag 21 augustus	Inspiratiemiddag Gronings Groen
Zondag 30 augustus	Oersoepocht
Zaterdag 5 september	Dagexcursie Lauwersmeer
Zaterdag 5 september	Excursie geleedpotigen
Zaterdag 12 september	Dagexcursie planten van Schiermonnikoog
Donderdag 17 september	Start bomencursus
Donderdag 24 september	Start vogelcursus voor gevorderden
Zaterdag 5 september	Excursie geleedpotigen
Donderdag 1 oktober	Start paddenstoelencursus
Zaterdag 10 oktober	Vogelexcursie naar Schiermonnikoog
Zaterdag 31 oktober	Spannende haloweentocht
Zaterdag 12 december	Excursie vogels langs de Friese wadkust

De meest actuele informatie t.a.v. de excusies, cursussen en overige activiteiten die het IVN Groningen-Haren organiseert, is te vinden op de website:

<http://www.ivn.nl/afdeling/groningen-haren>

Foto omslag: Krabbenscheer in het Eelderdiep in De Onlanden, 3 juli 2015.

Foto: Ana Buren.

- Centrale Verwarming
- Gas en Water
- Elektra

- Dak en Zinkwerken
- Sanitair
- Zonne-Energie

Technische Installaties

Rijksstraatweg 94 Haren
Kieler Bocht 39 Groningen
www.lanting-it.nl

☎ (050) 534 40 65
Fax (050) 534 37 57
e-mail: lanting@technonet.nl

NATUURVOEDINGSWINKEL
Tel. 050 - 541 15 15
De Wiershoeck
www.beijum.nl/wiershoeck

Volledig assortiment biologische voeding:

Brood (ledere ochtend vers)	Dikwippen
Zuivel en kaas	Dranken
Groente en fruit	Kook en snoep
Vloes en vloesvervangers	Wijnen
Droogwaren	Lichaamsverzorging
Ijs	Schoonmaakmiddelen Etc. etc.

Verkooppunt **ODIN** **Groente- & Fruit-abonnement**

Op de flats: gelegen aan het (fiets)pad door Beijum, richting Zuidwoldo.
Per auto: afslag Beijum-Noord, bereikbaar via Ingang Onnemaheerd, daarna links rechtaf.
Open: ma. 11.30-18.00 di. t/m vr. 9.00-18.00 do. 9.00-20.00 za. 9.00-17.00 uur
Beijumerweg 20 (naast de schooltuin).

Wij bezorgen ledere donderdag aan huis.
Faxnummer (050) 5792097

Inhoudsopgave

Agenda 2015	3
Van de voorzitter	6
Van de redactie	8
Oproep van de penningmeester	10
Allemaal beestjes	11
Fietsexcursie Zuidlaardermeer	21
Muizen in De Onlanden	24
Mooie pinksterdag in De Onlanden	28
Flip	31
Nachtzwaluwexcursie	35
Oproep Stadspark	37
Slootjesmiddag	38
Boekennieuws	41
Cursussen en excursies	43
Adressen en informatie	50

Van de voorzitter

Sommige activiteiten worden door het IVN landelijk geregisseerd. Zo ook de slootjesdagen die overal in het land door IVN afdelingen werden georganiseerd in hetzelfde weekend, ondersteund door een landelijke campagne. Het werd een groot succes, ook in onze afdeling. Onze werkgroep Natuurkids had alles tot in de puntjes voorbereid. De slootjesdag bij de Mikkelfhorst in Haren op zondag 14 juni trok maar liefst 65 kinderen, met ouders erbij waren er circa 140 mensen. Kinderen en ouders hebben zich uitstekend vermaakt. Een geweldig resultaat, dat mede zal bijdragen aan een grotere bekendheid van het IVN.

Als bestuur hebben we een goed gesprek gehad met leden van de Wilde Planten Tuinkring Haren. Deze groep (geen vereniging of stichting) wil zich graag aansluiten bij het IVN omdat ze zich verwant voelt met het IVN en zelf geen rechtspersoon vormt. Dat laatste geeft praktische problemen, bijvoorbeeld bij het openen van een bankrekening. De leden van de plantenkring verdiepen gezamenlijk hun kennis van wilde planten, wisselen planten uit, organiseren openbare lezingen e.d. In de loop van dit jaar zullen naar verwachting veel leden van deze Tuinkring zich aansluiten bij onze afdeling. Zij maken individueel de keuze om dat wel of niet te doen. Zij zullen een werkgroep vormen binnen onze afdeling waarin ze hun activiteiten kunnen voortzetten. Als bestuur zijn we erg blij met de aansluiting van de Tuinkring en we heten hen van harte welkom binnen onze afdeling.

Eens per jaar komen bestuurders van de IVN-afdelingen van de regio Groningen op zaterdag bij elkaar, waarbij een van de afdelingen gastheer is. Deze keer was dat onze afdeling. Op 30 mei 's ochtends vergaderden we in een vergaderzaal van Ni Hao met prachtig uitzicht op het groen van het prachtige Stadspark. Ook met zicht op de regen en zelfs hagel die uit de lucht viel.

Veel zaken kwamen daar aan de orde, zoals het reilen en zeilen in de afdelingen, de slootjesdagen, jeugdnatuurwerk, biowalking,

kadercursussen e.d. Ook landelijke zaken kwamen aan de orde, die werden ingeleid door onze vertegenwoordiger in de Landelijke Raad, Carlo Ensing. De visie op de toekomst van het IVN en de landelijke samenwerking met het KNNV is daarbij een belangrijk thema. In mei verscheen hierover de gezamenlijke notitie van KNNV en IVN: "Samen op weg naar een nieuwe organisatie". Daarin wordt de verwachting uitgesproken dat de samenwerking een grote meerwaarde kan hebben, omdat we elkaars sterke punten kunnen verbinden tot een hoge kwaliteit van natuureducatie, natuurstudie en natuurbescherming. Een grotere vereniging kan ook meer leden aantrekken en een sterkere positie innemen naar lokale en landelijke overheden. Tijdens de regiobijeenkomst merkten we dat er een positieve houding bestaat ten aanzien van de samenwerking met het KNNV. We hebben gepleit voor een benadering waarbij de samenwerking binnen de afdelingen van beide organisaties geleidelijk tot stand kan komen, zonder dwang van bovenaf. Deze gedachte werd breed gedeeld. Deze benadering sluit ook aan bij de strategie die we zelf volgen in de samenwerking met het KNNV.

's Middags was het droog en scheen de zon. Leden van de werkgroep Stadsecologie leidden een excursie op de fiets, vanaf het Stadspark naar de Onlanden. Door de regen van de ochtend rook alles buiten heerlijk fris, de zon scheen, de natuur stond in volle bloei. Zo werd het weer een mooie dag.

Lammert Tiesinga
9 juli 2015

Van de redactie

Terwijl in de Onnerpolder de natuurfotografen zich verdringen rond het kleinst waterhoen, wil ik dat andere prachtige gebied nabij Stad, De Onlanden, eens extra in het zonnetje zetten. Dit schitterende natuurgebied met zijn kwartelkoningen en otters heeft een informatiepunt/ontmoetingscentrum gekregen. De boerderij aan de Madijk 1 in Eelderwolde heeft, door de inrichting van de Peizermaden als waterbergingsgebied, haar agrarische functie verloren en heeft nu van Natuurmonumenten, in samenwerking met omwonenden, een nieuwe experimentele bestemming gekregen. Marinus Kuiper en Mijke Schaap krijgen hier in "De Onlanderij" tot eind dit jaar gelegenheid om een bedrijfje op te starten. Het zijn reuze enthousiaste en gastvrije mensen die iedere woensdag/zaterdag/zondag van 12.00 tot 17.00 uur klaarstaan om u rond te leiden, cq van informatie te voorzien en een geurig kopje koffie met zelf gebakken taart te serveren.

Op 17 juli was er geweldig nieuws: de otters hebben minimaal twee jongen gekregen. De moeder is met de jongen op de film vastgelegd! Ze moeten al een paar maanden oud zijn. Proficiat Stichting Natuurbelang De Onlanden!

Naast de vaste rubrieken en activiteitenverslagen gaat het in deze Groeningen over muizen, kraaien en enge beestjes, ter verrijking van onze kennis.

Veel plezier bij het lezen!

Ana Buren

De deadline voor het aanleveren van kopij voor de volgende editie is 10 oktober 2015.

De gastheer/-vrouw Marinus Kuiper en Mijke Schaap voor de nieuwe ontmoetingsplek aan de Madijk 1 in De Onlanden.

OPROEP VAN DE PENNINGMEESTER

Op dit moment heeft onze afdeling 152 donateurs en 121 leden. Daarmee zijn we een relatief grote afdeling binnen het IVN en daar zijn we natuurlijk trots op en erg blij mee.

Echter neemt een zo groot aantal leden en donateurs wel kosten met zich mee wat betreft de communicatie. Tot nu toe worden nog veel dingen via de post gedaan, zoals betalingsherinneringen en uitnodigingen voor de ledenvergadering. Dit willen we in de toekomst toch meer via de mail gaan doen. Daarnaast wil ik het plaatselijke en landelijke bestand goed op elkaar afgestemd hebben.

Om de communicatie met de leden/donateurs nog beter te maken ben ik bezig met een inventarisatie van de e-mailadressen van iedereen. Op dit moment zijn van de donateurs slechts 52 mailadressen bekend, dus nog 100 onbekend. Van de leden ontbreken er nog 20. Daarnaast is het natuurlijk mogelijk dat uw mailadres in de loop van de tijd weer veranderd is.

U zou me een groot genoegen doen om mij uw correcte mailadres toe te mailen. Dat kan naar mijn privé emailadres c.f.ensing@gmail.com. U mag uiteraard ook uw (mobiele) telefoonnummer meemailen, dan kan ik die ook meteen checken en/of invoeren. Vermeldt u ook even uw naam, vooral als deze afwijkt van uw mailnaam?

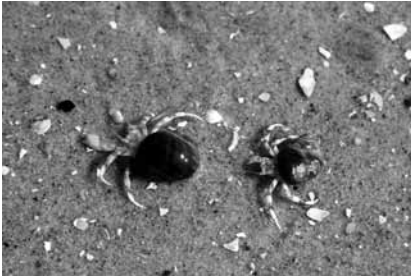
Ook als u geen mailadres hebt of hier bezwaar tegen hebt verneem ik dat graag. Dan kan ik daar rekening mee houden en u alsnog per post informatie blijven toezenden. Daarvoor kunt u mij bellen of een kaartje sturen (zie onderstaand).

Ik hoop op medewerking van u allen.
Vriendelijke groeten,

Carlo Ensing
Nieuwe Boteringestraat 47/6
9712 PH Groningen
Tel. 06-47871101

Allemaal beestjes

Er was vroeger een liedje dat ongeveer als volgt ging: "Weet je wat ik zie als ik gedronken heb?" "Wat dan?" "Allemaal beestjes, allemaal beestjes om me heen."

Kleine heremietkreeften

Een haft

Dit stukje gaat over mensen die allemaal beestjes zien ook zonder dat ze gedronken hebben.

Toen ik in 2000 lid werd van het IVN kreeg ik een enquête toegestuurd waarop ik geacht werd aan te geven op welk 'natuurhistorisch' gebied ik dacht wat voor de afdeling te kunnen betekenen.

Sprinkhaantje (Arcyptera fusca)

Dolkwesep sp. (Scoliidae)

Of de enquête nog meer behelsde weet ik niet want ik kreeg één pagina van een mij onbekend gebleven totaal. Op deze pagina kruiste ik destijds onder meer 'insecten' aan. Ik heb er nooit meer wat van gehoord.

Veldkrekel (Gryllus campestris)

Doodgraver (Necrophorus interruptus)

Toch moet er in het verleden een insectenwerkgroep zijn geweest, zoals die ook in andere afdelingen(ook buiten het IVN) floreert. Met dien verstande dat het dan meestal om een speciale groep insecten gaat:

Metaalvlinder

Bosbeekjuffer

vlinders zijn populair (dag- én nacht-), evenals libellen. Ook bijen mogen zich de laatste tijd in toenemende belangstelling verheugen, helaas omdat het slecht met ze gaat.

Houtbij

Rups van de helmkruidvlinder

Voor de meeste groepen insecten is echter weinig belangstelling, niet bij het IVN, niet bij het KNNV en al helemaal niet bij het grote publiek. Hetzelfde geldt, misschien nog wel een graadje erger, voor andere kleine beestjes dan insecten.

Alleen de lastposten halen af en toe het nieuws: teken, processierupsen, suzuki-fruitvlieg, enzovoort, enzovoort.

*Ringelrups – vroeger een plaaginsect, Meikever
maar tegenwoordig zeldzaam.*

De mensen die overal beestjes zien realiseren zich dat ook wel, maar zitten met een probleem: hoe langer ze naar die beestjes gekeken hebben hoe meer ze zich gespecialiseerd hebben in het kijken naar hún speciale groep beestjes. Hun liefde is oprecht maar vervreemd ze van de andere beestjes-kijkers. En van het grote leken-publiek.

Vleesvliegen op een grote stinkzwam

Spinduizendpoot (Scutigera coleoptrata)

Er zijn ook zo verschrikkelijk véél van die beestjes. Ik noemde net de insecten en daar zijn er ook massa's van, maar er zijn ook veel andere van die zogenaamde lagere dieren.

Naaktslak soort

Een pissebed soort

Hoewel je voor al die dieren door de knieën moet om ze te zien, als je er tenminste niet voor te water moet gaan, wordt met lagere dieren dan bedoeld: lager in de stamboom van al het leven.

Oorkwal (Aurelia aurita)

Eitjes van een wulk (Buccinum undatum)

Onder hogere levensvormen verstaat men dan die dieren die men zich van oudsher in de kruin van die denkbeeldige boom dacht, namelijk de gewervelde dieren. Per slot van rekening lijken die het meest op ons.

Scharrelvarkentjes op Corsica

Zonnend hagedisje

Het idee van die stamboom is gebleven, hoewel de laatste jaren aanzienlijk veranderd. Door het moderne DNA-onderzoek is de onderlinge verwantschap ook steeds gemakkelijker na te gaan.

Die scheiding tussen hogere en lagere dieren kom je nog steeds tegen, evenals de al even negentiende-eeuwse vorm 'ongewerveld'.

Met die laatste term worden dan in feite alle circa anderhalf miljoen tot nog toe beschreven soorten op één hoop gegooid. Er zijn nu ongeveer 62.000 verschillende gewervelde dieren bekend. [Gewerveld

zijn: vissen, amfibieën, 'reptielen', vogels en zoogdieren.] Van alle wezentjes op aarde die van ons mensen het predikaat 'dier' hebben gekregen is er dus ongeveer één op elke vierentwintig soorten gewerveld.

En pas op: in dit verhaal blijven alle ééncellige organismen, alle planten en alle schimmels buiten beschouwing.

Addertong (Ophioglossum vulgatum)

Ruige aardtong (Trichoglossum hirsutum)

Veruit de meeste van alle niet-gewervelde dieren zijn als groep, als familie en een enkele keer zelfs als geslacht (genus) ouder dan de gewervelde dieren. Zij hebben zich al vele tientallen miljoenen jaren steeds weer moeten aanpassen aan een veranderende omgeving (levend en/of niet-levend). Alle beestjes op aarde hebben een eigen plekje (niche); dat moet ook: dat is hun bestaansrecht. Zonder dat plekje verdwijnt de soort en maakt plaats voor andere.

*Twee mannetjes van de schorpioenvlieg
peuzelen van een dode langpootmug in
een oud spinnenweb*

*Bedeguargal van de galwespe
(Diplolepis rosae)*

Anderhalf miljoen (tot nog toe) verschillende dieren vertonen dus anderhalf miljoen verschillende uiterlijkheden én gedragingen! Geen wonder dat die beestjeskijkers zich specialiseren.

Een bidsprinkhaan. (Iris oratoria) in dreighouding *Op de kleintjes passen is hongerig werk, daarom verorbert dit vrouwtje kraamwebspin (Pisaura mirabilis) een fluweelmijt; misschien had deze het ook wel op de spiderlings voorzien*

Maar ook: geen wonder dat hun interesse gewekt werd. Ook zij zijn ooit begonnen zonder kennis en zijn gewoon gaan observeren.

Want daar begint alles mee in de natuur: kijken. Bij voorkeur als kind (hulde Natuurkids!) maar bedenk dat een mens nooit te oud is om te leren.

Slangster

Web van een Zuid-Europese paraplu spin in aanbouw

Gaandeweg bent u, lieve lezer, vast wel gaan begrijpen dat dit simpele stukje dient om die mensen te bereiken die geïnteresseerd zijn of bereid zijn om dat te worden.

(’s Mensen motieven zijn zelden zuiver.)

In januari van dit jaar is er in een vergadering een werkgroep opgericht die de voorlopige naam ‘Arthropoden-werkgroep’ heeft gekregen. Zulks hoewel er zich behalve geleedpotigen-adepten ook weekdier-fans onder ons bevinden.

Strandgapers

Ei-strengen van de zeekat (Sepia)

Aangeschoven waren onder andere representanten van (de insectenwerkgroep van) de KNNV-Groningen, de KNNV-Oost-Groningen, leden van het IVN Bellingwedde en een nachtvlinderwerkgroep. De redenen voor die vergadering en die oprichting waren het bundelen van de krachten van die meestal kleine groepjes beestjeskijkers.

Kleine zomervlinder

Rups van een beervlinder sp.

Het doel: het gezamenlijk inventariseren van gebieden [dit jaar 'loopt' het kolken-onderzoek Oldambt (zie: Persbericht Kolken Oldambt)], vaker een geledpotig/ongewerveld getinte excursie te organiseren om zodoende deze dieren meer onder de aandacht te brengen en zo mogelijk onze gelederen te versterken.

Het is daarbij uitdrukkelijk niet de bedoeling dat mensen hun oude club/werkgroep verlaten. In het kader van die inventarisaties, maar ook als een min of meer vast programma-onderdeel organiseren we ook determinatie-avonden. [Ook ik ben dan aanwezig met de IVN-Groningen-Haren binocs.]

Enerzijds bieden we dus excursies en inventarisatiedagen waarbij extra zoekers altijd welkom zijn (lekker buiten!) en anderzijds echte boeken- en microscopen-wurm-avonden (lekker binnen!), waarbij je ook eigen beestjes/foto's mee kunt nemen.

Een binoc-foto van het mannetje van de Sneeuwwitte vedermot dwergspin (Erigone dentipalpis)

Iedereen is bij beide van harte welkom, ook als je gewoon eens aan een andere invalshoek van onze natuur wilt snuffelen.

Precieze data waren bij de deadline voor de Groeningen nog niet bekend maar op 5 september zal er in ieder geval een algemene excursie geledpotig zijn.

Wil je op de hoogte blijven of éénmalig een keer mee, neem dan contact met mij op en ik zorg dat je op de maillijst komt of ik stel je via een mailtje op de hoogte van een expeditie of determineeravond.

Eunice Mollema
(mollema@hetnet.nl)

Lezersvraag

Wie weet wat de naam is van dit monstertje? Hij is ongeveer 1 cm groot, is blauw-zwart met oranje flupjes en gele stipjes. Hij zit de hele dag op mijn geurend ijzerhard, cq verveine, eng te wezen.

Graag uw inzending naar ivngroeningen@gmail.com.

Ana Buren

Fietsexcursie Zuidlaardermeer

Op de fiets rond het Zuidlaardermeer

Zaterdagochtend 16 mei fietsten we met zijn tweeën om half 8 naar de kerk van Noordlaren. Op weg naar de verzamelde groep die de excursie rond het Zuidlaardermeer ging meemaken. Na een fiets-tocht met neerslag, maar ook door mooi Appelbergen, kwamen we om kwart voor 9 bij de kerk aan.

Opvallend veel auto's bij de kerk en er kwamen nog meer, waar fietsen uit tevoorschijn kwamen. Uiteindelijk bleken er van de 16 deelnemers 5 op de fiets naar de kerk gekomen. Wij voelden ons stoer en klaar voor de vogelervaringen.

Richting Oostpolder stopten we eigenlijk al na een paar honderd meter. Daar hoorden we bij een boerderij vanuit de bomen veel geluiden. De grasmus en een staartmees werden waargenomen. Later nog een heel stel putters / distelvinkjes. Er werd nog uitgekeken naar de gekraagde roodstaart die er de dag daarvoor was waargenomen door de reisleader.

Zo mooi de geluiden en kleuren. Of ik het wel goed kon zien door mijn kleine kijkertje ha, sinds vorig zomer ben ik de trotse bezitter van een Swarovski Travel. Inderdaad klein en dus ook licht, maar een fantastisch scherp, breed beeld.

Verder gefietst zagen we een weidser landschap, waar roofvogels werden gespot, bruine kiekendieven, de roodborsttapuit (prachtig in 't vizier) en... een kraai met een ei in zijn bek. Rond een boerderij vlogen boerenzwaluwen af en aan.

Op naar de vogelkijkhut, de meegedragen telescopen werden opgezet en ja hoor, de blauwborst liet zich zien aan een paar deelnemers. Maar ook krakeenden, kuifeenden, de geoorde fuut en zwaluwen, zwaluwen, zwaluwen. Wow zo veel: boeren-, huis- en zelfs gierzwa-

luwen vlogen in een rap tempo door elkaar heen. En een buizerd, een visdiefje en veel, heel veel kokmeeuwen. Daar was de wind wél prettig voor, heerlijk met de vleugels op de wind zeilen. Wij fietsten verder met de handschoenen aan.

We namen het hobbelige pad richting palingboer, wat een aantal rietgorzen, een gele kwikstaart, een baardman, tureluurs en een kieviet met jongen in de lens opleverde. Kleine propjes die over het land rollen achter de ouders aan. Verderop werden we verrast door het fantastische beeld op een rietstengel: een rietzanger én een rietgors, dat was leuk voor de vergelijking: de zanger met de wenkbrauwstreep en de gors met zijn gestreepte vleugels en zwarte kopje.

We kwamen aan bij de uitspanning bij de fietspont en wachtend in de rij voor de wc werden we gewezen op de bonte vliegenvanger. Mooi zwart wit, net als toen op de heuvel in het Noorderplantsoen.

Na koffie met gebak en gezellig met elkaar aan de praat, gingen we met de fietsen op de pont. Daar konden we niet allemaal tegelijk op. Dus stapte de rest in een gemotoriseerde boot en werd die netjes overgezet door de palingboer. Wij deden het op de spierkracht van een vrouw en twee mannen: de katrol draaien en de wal naar je toetrekken. Daarna volgde de zoektocht naar het juiste pad naar de Westerbroekstermadepolder; linksaf, kijk een morsige ooievaar, rechtsaf, nee toch terug, en na een grote boog zagen we het richtingbord en even later het pad dat we ook eerder hadden kunnen nemen. Fietsen is fijn.

En daar was opeens de mooie nieuwe kijkhut, veel hoge en lage kijkpunten. Met een witte kwikstaart op een paal, die ons bemoedigend toeknikte. Snel de telescopen opnieuw opgezet op zoek naar een (witwang-, witvleugel- en zwarte) stern en ja hoor, daar zat er eentje, een zwarte stern op het nest en even later nog een stelletje luchtacrobaten. De slapende lepelaar konden we zo ook goed bestuderen. En weer veel, heel veel kokmeeuwen en dobberend op het water meer geoorde futen, een slobbeend en groepjes kuifeenden. Maar ook aalscholvers, grauwe en brandganzen.

Ondertussen hadden we de regenjassen, -capes, -broeken weer aan en werd besloten de terugtocht in te zetten. Aangezien de meeste mensen met de auto waren ging de grootste groep terug naar Noordlaren. Een viertal fietste de route naar stad, langs de polder, tegen de wind in en mottige regen in het gezicht.

Tegen twee rolden we Groningen weer binnen en vonden we het een geslaagde excursie. Met dank aan de organisatoren.

Denise Humalda op stap met Ank Vugteveen

Muizen in De Onlanden

In 2012 is natuurgebied De Onlanden in gebruik genomen als waterberging. Een groot deel van het toenmalige veenweidegebied veranderde daardoor vrij plotseling in een moeras. Deze omslag had grote gevolgen voor de natuur in het gebied. Veel van de veranderingen in de natuur zijn goed zichtbaar en worden voor een aantal soortgroepen (zoals vogels, vlinders, libellen) ook goed gevolgd, vaak door vrijwilligers.

Sinds 2009 volg ik de ontwikkeling van de muizenpopulatie in De Onlanden. Ik hoop daarmee iets te kunnen zeggen over de veranderingen in soortensamenstelling en dichtheden als gevolg van de drastische biotoopverandering in 2012. Elk jaar, zo eind mei-begin juni, als de nachten niet meer zo koud zijn, begin ik met het zetten van muizenvallen in De Onlanden. Dit zijn geen muizenvallen van het hap-klap-dood type, zoals je die in de winkel koopt. Ik gebruik Longworth live-traps, waarin de muizen in leven blijven en na controle weer vrij gelaten kunnen worden.

Longworth live-traps opgesteld in De Onlanden. De vallen moeten nog afgedekt worden met een laag plantenmateriaal als bescherming tegen kou en zon.

De waterspitsmuis is de grootste Europese spitsmuizensoort.

Ik zet de vallen op een groot aantal plekken in De Onlanden, steeds in raaien van 10x2 vallen. Nadat de vallen twee dagen open hebben gestaan, zodat de muizen er aan kunnen wennen (het pre-baiten), stop ik ze vol met lekkere meelwormen en wortel en zet ik de valdeurtjes op scherp. Vervolgens controleer ik drie dagen lang 's morgens en 's avonds of er wat in zit. Ik ben geïnteresseerd in alle vangsten, maar mijn speciale aandacht gaat uit naar de waterspitsmuis (*Neomys fodiens*); een tamelijk zeldzame soort, die in Nederland beschermd is en waarover relatief weinig bekend is. Zoals de naam al zegt, is de waterspitsmuis vaak gebonden aan een waterrijke omgeving. Hij vangt zijn prooien (spitsmuizen zijn carnivoren) voor een deel in het water. Uit Engels onderzoek blijkt dat dit voedsel van alles kan zijn, zoals: waterpisbebedden, vlokreeftjes, slakken, kokerjuffers en larven van libellen en waterkevers. Op het land zoekt de waterspitsmuis vooral regenwormen, duizendpoten, larven en kevers.

Omdat De Onlanden sinds 2012 zeer waterrijk zijn, is mijn verwachting dat de waterspitsmuispopulatie flink zal groeien. Ik probeer vast te stellen of dit inderdaad gebeurt en probeer ook meer te weten komen over de voorkeuren van het beestje. In welke omgeving leeft hij het liefst en waarom?

Om hier achter te komen zet ik de vallen in een breed spectrum van biotopen in De Onlanden, uiteenlopend van redelijk intensief beheerd, relatief droog weiland tot zeer nat zeggemoeras. Ook de broekbosjes in De Onlanden komen aan de beurt.

Elk jaar kan ik zo'n 30 verschillende plekken onderzoeken op samenstelling van de muizenpopulatie.

Broekbos, zoals hier in de Lettelberterpetten, kan soms grote aantallen waterspitsmuizen herbergen.

Inmiddels zijn er al duidelijke trends te zien. De verandering van veenweidegebied in moeras heeft grote gevolgen gehad voor de muizenpopulatie. Zo is de veldmuis (*Microtus arvalis*) vrijwel verdwenen uit De Onlanden. Van de veldmuizenplaag, die vorig jaar in grote delen van Nederland heerste, was in het gebied niets te merken. Veldmuizen houden niet erg van nattigheid en van hoge, ruige begroeiing. Dat de dichtheid van deze soort in het onbeheerde moeras afneemt is dan ook voorspelbaar. Maar de soort lijkt ook in de extensief beheerde graslanden te verdwijnen. Waarom dit gebeurt is nog onduidelijk. Het neefje van de veldmuis, de aardmuis (*M. agrestis*), lijkt juist te profiteren van de verruiging en vernatting. Deze soort is wat robuuster en heeft het blijkbaar wel naar de zin in het moeras, al zijn de dichtheden van de soort (nog) vrij laag.

Zoals al verwacht blijkt de waterspitsmuis enorm geprofiteerd te hebben van de vernatting. Voor 2012 kwam de soort op slechts een paar plekken in het gebied voor, in zeer lage aantallen. Nu is de waterspitsmuis vrijwel overal in De Onlanden te vinden, soms in uitzonderlijk hoge dichtheden.

De soort is helemaal niet zo gebonden aan open water als meestal verondersteld wordt. Ook in biotopen zonder open water in de buurt, zoals veenmosvegetaties in dichtgegroeide petgaten of plasdras staande liesgras (*Glyceria maxima*)-velden, komt de waterspitsmuis in aardige dichtheden voor. Onverwacht is dat deze soort ook vaak in hoge dichtheid te vinden is in de broekbosjes in het gebied. Vooral in het broekbos van de Lettelberterpetten doet de Waterspitsmuis het erg goed. Er valt beslist nog veel onderzoek te doen aan de biotoopvoorkeuren van deze fraaie soort.

Meer weten over De Onlanden? Kijk eens op www.natuurindeonlanden.nl

Wim van Boekel
Stichting Natuurbelang De Onlanden

Een mooie pinksterdag in De Onlanden.

Een verslag horende bij de Geluidencursus 'Van Roodborst tot Roerdomp'.

Bij het kriecken van de dag (05.00 uur) sta ik met mijn fiets klaar aan de rand van De Onlanden. Samen met 12 andere cursisten gaan we op pad om naar het ontwaken van 'onze' vogeltjes te kijken. En vooral te luisteren, want het is een vogelgeluidencursus. Het hoempen van de roerdomp en de roep van de koekoek dringen zich gelijk aan mij op. Ook om het luide geschetter van de grasmus kan ik niet heen. Maar het duurt wel even, voordat ik bij het melodietje van de rietzanger ook weet welke vogel daar zingt. Met enige hulp van de experts van de Vogelwerkgroep herinner ik me hem van de theorielessen. En als je het beestje dan plotseling in de kijker krijgt, dan vergeet je hem niet meer zo snel. Met zijn witbeige oogstreep en geelwittige buik is het een lust om hem te zien zingen. Af en toe stijgt hij plots op om daarna in de onderbegroeiing van het riet te verdwijnen. Daarna neemt hij zijn plek op de rietstengel weer in en zingt verder uit volle borst. Laat ik niet te lang bij hem stilstaan, want dan is er geen plek voor de andere 40 soorten.

Bij de eerste plas valt ook heel wat te beleven: bergeenden in de lucht, krakeenden op het water en vanuit de verte klinkt de roep van de grutto. Omdat de ene helft van de groep de linkerkant van de weg afspeurt en de andere helft het meertje in de gaten houdt, krijg je dubbel zoveel informatie. Het is dus zaak niet alles te willen zien en horen. "Visdiefje links van mij" en "Ik hoor nu de snor" of "Ik heb een rietgors in de telescoop!" Als beginnend vogelaar kan ik het allemaal nog niet zo snel verwerken.

Hoewel op de fiets, staan we soms meer stil dan dat we rijden. Soms alweer na 100 m. Bij een bruggetje vliegt een bruine kiekendievrouw laag boven het land. Ik kan haar witte kop onderscheiden. Zij blijkt in de rui, want ze heeft wat slordige, mottige vleugels. Hier

wordt ook het geluid van een waterral gesignaleerd. Met enige concentratie onderscheid ik een kort gegil, als van een varken. Na anderhalf uur krijg ik een blauwborst in de kijker. De zon is nu doorgebroken, zodat zijn prachtige verenkleed met de blauwe keelvlak intens mooi oplicht. Even verderop klimt een kleine karekiet in een rietstengel en begint zijn zang. Ik hoor hem kar-e-kiet-kar-e-kiet-kiet zingen of verbeeld ik me dat maar? Maar het blijft fascinerend dat er uit dat kleine vogeltje zo'n mooi geluid kan komen. Met wijd open snavel en uitdijende borst doet hij enorm zijn best.

Halverwege de tocht zijn er al veel hoogtepunten geweest. Ik raak een beetje verzadigd van al dat moois. Met een mok koffie en een boterham laat ik het even bezinken. Hoewel het zonnig is, voelt het toch nog wat fris. We fietsen nu iets langer door in de richting van Peize. Maar ook dan ontkomen we niet aan het gevogelte. Niemand protesteert echter, want we willen nog een baardmannetje. En we krijgen nog een boompieper, een paapje, een bosrietzanger

en roodborsttapuit in het vizier. En als we in een weiland het geluid van de kwartel ontwaren, leef ik weer helemaal op. Hij zingt een soort 'kwartelslag', wat klinkt als KWIK-me-DIT. Zelf blijft het beestje verborgen in het hoge gras. Heel bijzonder! Wat niet onvermeld mag blijven, zijn de vele fazanten. In de ochtendzon vlammen de vuurrode kwabben van de mannetjes op en krijgt hun bruin geschubde verenpak een kleur als van goud.

De tocht is ten einde; de zon schijnt; het is 09.00 uur en de 1e pinksterdag ligt nog voor me. Hiermee is de Vogelgeluidencursus ook voorbij. Ik heb erg veel (bij)geleerd en erg genoten van alle lessen en excursies. Alle leden van de Vogelwerkgroep wil ik van harte bedanken. Vogeltjes.....je krijgt er nooit genoeg van!!!

Bert Bemer

Flip

Half mei wandelde ik, zoals wel vaker, langs het Van Starckenborghkanaal. Het oog gericht op de vegetatie. Plotseling zag ik tussen al het frisse groen iets met een intens rode kleur. Wat was dat? Omdat ik het niet direct thuis kon brengen, stapte ik wat dichterbij en zag: een vogelbek! Ik keek in een wijd opengesperde vogelbek! Het bleek een kleine kraai die vermoedelijk uit het nest was gevallen. Mijn beweging had hem ertoe aangezet zijn snavel wijd open te doen. En jawel, hoog in de boom ontwaarde ik een nest. Hem terugzetten was geen optie, dat zag ik zo wel. Zijn ouders waren niet te bekenen. 'Hè gat, wat moet ik ermee', schoot door me heen. Ik besloot mijn wandeling eerst maar voort te zetten. Op de terugweg zou ik opnieuw langs de kraai komen en dan zou ik wel zien.

Terwijl ik verder wandelde kon ik niet zo ontspannen meer om me heen kijken. Tal van vragen flitsten door mijn hoofd: hoe zou ik hem mee moeten nemen, wat moest hij eten en waar zouden we hem moeten houden..... Ik keerde om en zag in de verte een mevrouw met een hond. Oei..... Maar de hond zag de kraai niet eens. Ook een paar joggers passeerden en zagen niks. Toen ik op de plek kwam waar ik hem gevonden had, zat hij aan de andere kant van het pad. Zijn snavel was dicht. Nee, ik kon hem niet direct meenemen, hij kon niet in mijn rugzak. Eerst maar naar huis om een doos te halen.

Gelukkig was Jet, mijn dochter, thuis. Haar dierenliefde laaide hoog op bij het horen van mijn verhaal en ze trok onmiddellijk haar jas aan om mee terug te gaan. Met doos! De kraai zat er nog. Mijn dochter pakte hem en zette hem in de doos. Zo reden we terug. Thuisgekomen bekeken we hem eens wat beter. Het was een echt kraaienkuiken, foeilelijk. Hij kon nog niet goed op zijn poten staan en de veren waren slecht ontwikkeld. Het waren vooral schachten met kleine toefjes veer die eruit tevoorschijn kwamen en dons natuurlijk. Ik denk dat hij hoogstens een week of twee uit het ei was. Wij gaven hem wat in water gedrenkt brood en lieten hem vervol-

Jet met Flip

gens met rust. Hij viel snel in slaap. Na korte tijd werd hij weer wakker, met enorme honger natuurlijk. Wat eten kraaien zoal? Jonge vogeltjes, eieren van andere vogels.....Daar beschikten wij niet over. Ik haalde een blikje kattenvoer en ja, dat lustte hij wel.

Een kartonnen doos als verblijf voor langere tijd, want daar begon het wel naar uit te zien, was toch niet zo handig. Mijn man had nog een kist en timmerde daar een klep voor met kippengaas en zo had hij een hok. Kranten erin en zaagsel daar bovenop en klaar was Kees. Of beter Flip, de naam die Jet ondertussen had bedacht voor dit scharminkelige kraaitje. Onze bedoeling was hem te verzorgen totdat hij dat zelf zou kunnen en hem dan vrij te laten op de plaats waar we hem gevonden hadden. Elke keer als je in de buurt kwam liet hij merken wel weer iets te lusten. Hij maakte krassende geluiden, wapperde met zijn vleugels en had zijn snavel wijd open.

We voerden hem met een theelepeltje en dat ging heel goed. Het poepen gebeurde steeds naar de buiten gericht. Uit het nest, was de bedoeling.

De eerste tijd zat Flip in zijn hok in de kamer. Hij bleek sociale vermogens te hebben want als je tegen hem praatte, maakte hij geluidjes terug. Het was zelfs zo dat als mijn man rustig tegen hem sprak, hij zijn kopje in de veren stak en zo nog wat door murmelde. Hij groeide goed en begon al echt op een kraai te lijken. Steeds vaker lieten we de klep van het hok open en dan zat hij op de rand. Toen het weer beter werd, zetten we hem op het balkon. Ook daar met de klep open. Hij ging uit zijn hok en probeerde er bovenop te komen. Je kon goed zien dat hij het vliegen moest leren. Talloze keren zag ik hem door zijn pootjes zakken om zich af te zetten zonder dat er iets gebeurde. Maar af en toe lukte het wel vaak met het nodige gestuntel. Langzaam ging het beter en zo nam ook zijn actieradius toe.

Eerst zat hij alleen op ons balkon maar na een tijdje ook op dat van de burens waar hij zelfs de nacht begon door te brengen. Zo werd ons project iets waar de hele buurt mee te maken kreeg. Mijn man schreef een briefje met uitleg en informatie en dat brachten we rond. De meeste burens vonden het wel grappig maar er waren ook wat bedenkingen al waren die niet zodanig dat Flip onmiddellijk weg moest. Hij poepte natuurlijk overal en haalde ook plantenbakken overhoop. Het was waar, hij pikte overal in, net als een klein kind dat alles in zijn mond stopt. Wel kwam hij steeds op ons balkon om gevoerd te worden. Hij at inmiddels zelf maar hij bleef het fantastisch vinden om gevoerd te worden.

Zo ging het een hele tijd goed en we begonnen erover te denken hem los te laten. We waren inmiddels zes weken verder dus hij was nu een maand of twee. De grootste vraag was of hij zelf voor voldoende eten kon zorgen. Steeds verder begon hij weg te vliegen, hele delen van de dag zagen we hem niet. En ineens op een dinsdag kwam hij niet terug. Op dinsdagavond, op woensdagmorgen, op woensdagmiddag..... geen Flip. Hij is niet meer teruggekomen. We hebben geïnformeerd bij de Dierenopvang Groningen en bij de

Dierenambulance of er een kraai uit onze buurt gebracht was maar daarover konden ze geen uitsluitsel geven; ze krijgen er veel.

Inmiddels weten we dat het niet verstandig is een kraai thuis op te vangen. De kansen om te overleven na zo'n start zijn niet groot. Hij wordt te tam, kan geen territorium bemachtigen en wordt dood gepikt door andere kraaien of sterft door uitputting na voortdurend opgejaagd te zijn. We hadden Flip beter direct naar de Dierenambulance kunnen brengen. Kraaien en kauwen worden door hen bij elkaar in een hok geplaatst en als het kan, in groepen losgelaten. Dat vergroot de kans op overleving. Als we dat hadden geweten, hadden we dat natuurlijk gedaan maar dat is wijsheid achteraf. En ja, wat er met Flip gebeurd is...? Eén buurman houdt vol dat hij in vrijheid leeft en gewoon rondvliegt en mijn man en Jet denken dat hij in de opvang terecht is gekomen. Laat ik ook maar optimistisch blijven. Het was een belevenis hem mee te maken en zijn ontwikkeling te zien en ik hoop echt dat er een kraaienleven voor hem is weggelegd.

Ellen Vissia

Nachtzwaluwexcursie Bargerveen

We hebben hem gezien. De nachtzwaluw wel te verstaan. En daar zou ik het excursieverslag bij kunnen laten, ware het niet dat er meer te vertellen is.

Nachtzwaluw (Caprimulgus europaeus). Afbeelding uit: Naumann, Naturgeschichte der Vögel Mitteleuropas, 1901.

In de namiddag van 20 juni vertrekken 6 auto's richting het Bargerveen met meer dan 20 man. Qua belangstelling geen gebrek en dus bij voorbaat een geslaagde excursie. Ter plekke voegen zich nog zeven man toe. Met zo'n dertig man is de groep te groot om als geheel door het veld te lopen. Splitsen dan maar. Fysiek valt de wandeling mee. Voor de snack hooguit vijf kilometer, daarna nog eens twee. Psychologisch was het des te zwaarder. Wat die muggen met je doen... om gek van te worden. Veel gekriebel en jeuk, maar de volgende dag is het al weer over.

Het Bargerveen maakt onderdeel uit van het eens zo machtige Bourtangermoeras. Het grootste deel van dit moeras is letterlijk in rook opgegaan. De restanten zijn over verschillende veengebieden tussen Zwartemeer en Twist (D) verdeeld. Volgens de website van Staatsbosbeheer herbergt het Bargerveen zelf 220 vogelsoorten, meer dan 30 soorten libellen en 25 soorten dagvlinders. En dus duizenden muggen!

Maar mijn beloning was groot. Na dertig jaar als insecten-zending ben ik weer terug bij het begin: de vogels. Waar ik tegenwoordig van kan genieten is de waarneming zelf. Niet het feit dat ik het vogeltje heb gezien, maar dat ik hem goed heb gezien. Deze excursie liet de grauwe klauwier zich uitgebreid bewonderen in de telescoop. Na kleine uitstapjes keerde hij altijd weer terug op zijn vaste topje in de struik. De twee seconden dat ik de nachtzwaluw heb gezien konden hier niet aan tippen. Toch was ik ook hiermee blij. Wordt volgend jaar deze excursie weer georganiseerd, dan zal ik zeker opnieuw meegaan, maar dan beter voorbereid op de muggen.

Bas

Stadspark zoekt Groene denkkraacht!

Het Stadspark is op zoek naar creatieve groenlingen die op een positieve manier mee willen denken over een bijzonder stukje natuur in de stad Groningen, de ecologische tuin van het Stadspark!

Graag willen we samen nadenken over vragen als:

- wat willen we met de huidige inrichting?
- waar liggen kansen voor (natuur)educatie?
- Hoe gaan we de tuin beheren en hoe gaan we dit organiseren?

Het doel is om de bestaande (natuur)waarden te behouden en te vergroten en nieuwe kansen te benutten. We verwachten in een aantal leuke inspirerende (avond)bijeenkomsten een nieuwe visie te kunnen maken voor de ecologische tuin in het Stadspark.

Heb je iets met groen, natuur, tuinieren of natuureducatie? En heb je natuurlijk iets met het Stadspark geef je dan op bij de stadsecoloog van de gemeente Groningen Mark Ronda, mark.ronda@groningen.nl. Na de zomervakantie volgt meer informatie!

Wat kan je toch veel ontdekken in de sloot!

Verslag van de slootjesdag in Haren op 14 juni 2015

Het is zondagmiddag 14 juni. Dit weekend zijn door de afdelingen van het IVN in het hele land slootlessen georganiseerd. Zo ook bij de Mikkelhors in Haren door de werkgroep Natuurkids. Op de fiets ernaartoe kom ik al ouders met kids met netjes tegen. Ja, Rixt had al gezegd dat ze niet wist hoeveel mensen er zouden komen vandaag. Qua beschikbaar materiaal wordt er gerekend op veel mensen.

Om klokslag twee uur zijn er reeds tientallen mensen aanwezig. Alle materiaal staat al klaar. Het welkomstwoord van Gert Jan geeft aan wat er gaat gebeuren. Naast het vissen in de sloot kan je ook onderzoek doen aan de tafel. Voor de ouders is er koffie/thee en voor de kids ranja.

Er wordt gelijk aangevallen op de sloot. Met een bak met water en netjes op zoek naar de waterdiertjes. Al gauw hoor je kreten als 'het gaat niet' en 'ik vang niks'. Voor het eerste geef je de tip om bij waterplanten te vissen en voor het tweede om eens goed in de bak te kijken na het legen van het netje. Tot veler verbazing blijken er allerlei beestjes rond te lopen en zwemmen in de bak. Bij het bekijken en benoemen ervan worden soms kreetjes geslaakt van verrassing of engheid.

Verrassend is het als de huid van uitgekomen libellenlarven, de larven van de watersalamander of een visje is gevangen. Ook de kokerjuffers doen het goed. Eng zijn toch wel de waterspinnen en de bloedzuiger. Het pronkstuk is een kleine snoek, die evenals enige andere waterdiertjes in een pronkbak terechtkomt om door iedereen bewonderd te worden.

Opvallend leuk blijft toch dat de (groot)ouders net zo geïnteresseerd over de bak hangen als hun kroost, en meeraden wat er in het water zwemt. En wat doen we met een 4-jarig meisje dat zegt dat ze van haar moeder niet mag vissen? Die geven we een net in haar handjes en ze gaat vissen, terwijl ze aan haar jas wordt vastgehouden. Iedereen is aan het vissen van heel jong tot oud.

Ondertussen worden er aan de tafel allerlei onderzoekjes gedaan en moeilijke vragen beantwoord. De kwaliteit van het water wordt getest met indicatorpapier en aan de hand van de gevangen beestjes. Hoe zuur is het slootwater, kraanwater, cola en zeep? Conclusie: het slootwater is heel schoon. Verder kan uitgezocht worden hoe schaatsenrijdertjes op het water lopen en wat er gebeurt als het water vervuild is. Er worden bootjes gemaakt van riet en slakken van paardenbloemen. En hoeveel zoet water hebben we nu eigenlijk op aarde? Voor elke proef verdien je een sticker. Kaartje vol betekent een kleine beloning. Er zijn speciale microscopen neergezet waarmee je de waterdiertjes extra goed kan bekijken. Deze nieuwe kijkers blijken een groot succes.

Door het prima weer, de prima locatie en de inzet van de IVN-ers genoten circa 70 kids (en hun ouders of grootouders!) van een heerlijke middag. Na afloop is er nog het afscheid van een afgefallen Gert Jan Huiskes van de werkgroep Natuurkids. De oprichter ervan gaat aan zijn volgende klus beginnen. Hij wordt hartelijk bedankt met een heerlijke bak met eten en drank.

Kees van de Ven

Foto's: Rixt Kok

BOEKENNIEUWS

Stichting Steunfonds Natuur- en Milieueducatie

NIEUW

A. van den Bremer, *Basisgids Grassen*. 100 algemene grassen, cypergrassen en russen herkennen met behulp van foto's en beschrijving. Met achtergrondinformatie.

Prijs €21,95/ Leden €19,95

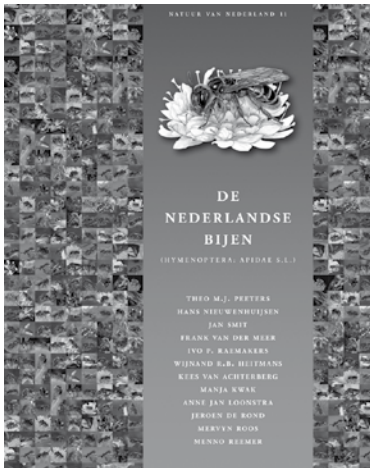
Schaminée e.a. *Veldgids Rompgemeenschappen*. Beschrijft alle verarmde plantengemeenschappen in Nederland. Vervolg op Veldgids Plantengemeenschappen.

Prijs €39,95/ Leden €35,95

Weer verkrijgbaar:

Peeters e.a. *De Nederlandse Bijen – Hymenoptera: Apoidea – herkenning, verspreiding en leefwijze*.

Prijs €49,95/ Leden €44,95

Vogels kijken in Noord-Oost Duitsland. De beste vogelplekken inclusief kaarten.

Prijs €19,95 / Leden €17,95

Ook: *Vogels kijken op Lesbos* en *Vogels kijken op Mallorca*.

AANBIEDINGEN

Schaminée e.a. *Veldgids Plantengemeenschappen*. Gids Nederlandse plantengemeenschappen en bijbehorende plantensoorten.

I.p.v. €39,95 nu €29,95 / Leden €26,95

Veldgids Exoten. I.p.v. €34,95 nu voor €19,95/Leden €17,95

Tijdreis in je eigen tuin. Geschiedenis van de aarde en evolutie van de eerste levensvormen. Voor kinderen vanaf 10 jaar.

Prijs was €18,95, nu €14,95/ Leden €13, 50

BESTELLEN:

Boeken kunnen worden besteld bij: Saskia van der Burg, Eyssoniusstraat 28, 9714BS Groningen, tel. 050-5799631, e-mail SteunfondsNME@hotmail.com

CURSUSSEN, EXCURSIES EN OVERIGE ACTIVITEITEN

Bomencursus 2015

Ook dit najaar organiseert het IVN weer de bomencursus. Alweer voor de 5e keer. Vorig jaar was de cursus geslaagd, dus hopen we ook deze keer weer op een grote groep deelnemers.

We richten ons vooral op de inheemse boomsoorten. Aan de orde komt bomen determineren aan de bladeren en later aan de knoppen. Bos en bosontwikkeling, de ecologie in een boom, hoe komen ze de winter door, sagen en verhalen omtrent bomen.

Locatie

De cursusavonden vinden plaats in het AOC-Terra, Hereweg 99 in Groningen. De lessen starten om 19.30 uur en eindigen om 21.45 uur (uiterlijk 22.00 uur).

Lesavonden

Donderdag 17 september 2015

Donderdag 8 oktober 2015

Donderdag 29 oktober 2015

Donderdag 19 november 2015

Excursies

Zaterdag 19 september 2015

Zaterdag 10 oktober 2015

Zaterdag 31 oktober 2015

Zaterdag 21 november 2015

De excursies worden 's morgens gehouden en duren ongeveer 2-3 uur. Precieze plaats en tijd worden bekend gemaakt op de cursusavond voorafgaande aan de excursie. De excursies worden om en nabij Groningen - Haren gehouden.

Ons streven is dat we steeds om uiterlijk 13.00 uur weer in Groningen terug zijn.

Kosten: €50 voor leden/donateurs, €60 voor niet-leden.

Aanmelden en informatie: Ernst Flentge

Tel. 050-5349131

Email e.w.flentge@freeler.nl

Vogelcursus voor gevorderden 2015-2016.

De cursus is bedoeld voor gevorderden, d.w.z. dat je eerder een IVN beginners -of geluidencursus hebt gevolgd of op een andere manier de nodige kennis en ervaring met vogelen hebt opgedaan.

De cursusavonden zijn op **donderdagavond** van 19.30 uur tot 22.00 uur, in het AOC Terra, aan de Hereweg 99 in Groningen. Op de aansluitende zaterdag zal er een

excursie zijn, die meestal enkele uren duurt, een enkele keer mogelijk langer. De cursus loopt door tot in juni 2016.

De geplande data voor de theorieavonden zijn: 24/9 ; 15/10 ; 5/11 ; 14/1/2016 ; 18/2 ; 10/3 ; 31/3 ; 21/4 ; 12/5 ; 2/6 .

Per avond zal er een afgerond onderwerp worden behandeld, vaak door een gastspreker. Enkele onderwerpen zijn : vogelzang en –taal, migratie , wadvogels en vogeltellingen. Daarbij wordt dieper op het onderwerp ingegaan en/of er op een andere manier naar gekeken dan bij de beginnerscursus.

Kosten: €130 voor IVN-leden/donateurs en €150 voor niet-leden. Daar komen dan alleen nog eventuele benzinekosten voor de excursies bij.

Aanmelding: op maandag 31 augustus **vanaf 19.00 uur exact** bij Els van den Boomgaard, elsvdboomgaard@gmail.com. Telefonisch aanmelden is **niet** mogelijk en mails die voor 19.00 uur worden verstuurd, worden niet in behandeling genomen.

Paddenstoelencursus herfst 2015

Met de vele regen en de gematigde temperaturen staken de eerste zwammen dit jaar in juni al weer hun kop op. Daarna kwam er een hevige warme periode. Alleen een enkele bovist, bij noorderlingen beter bekend als 'stoefzwam', liet zich toen zien.

Hopelijk is het begin september lekker nat en niet te warm zodat er bij aanvang van de nieuwe paddenstoelencursus op 1 oktober volop zwammen te bewonderen zijn. Want alleen al over het wel of niet verschijnen van paddenstoelen kun je een boek vol schrijven. Dit en vele andere wetenswaardigheden over het leven van paddenstoelen, zwammen of fungi komen aan bod in deze beginnerscursus, uitvoering 2015. Wederom zal het vaste cursusteam, bestaand uit Ben Westerink, Ana Buren en Gert Jan Huiskes, je rondleiden in deze wondere wereld die zich voornamelijk in het ondergrondse afspeelt, maar die we kennen van de veelvormigheid en verscheidenheid van hun bovengrondse verschijnen.

Er zijn 3 theorie-avonden. Die vinden plaats bij het AOC Terra aan de Hereweg 99, 9721 AA Groningen en wel op volgende datums:

donderdag 1, 15 en 29 oktober van 19.30 uur t/m 21.45 uur.

Zondag 4 en 18 oktober en 1 november zijn de excursies. Die zijn van 14.00 uur t/m 16.00 uur. De excursies vinden plaats in en rond Groningen. Aan de hand van de plek waar de meeste en leukste paddenstoelen te vinden zijn, wordt kort van te voren bepaald waar deze worden gehouden.

De cursus is met name geschikt voor beginnende mycologen of voor hen die hun kennis weer willen ophalen.

Kosten: € 22,50 voor leden/donateurs, € 25,- voor niet-leden.

Dit is inclusief een kopje koffie per cursusavond en een kleine cursusmap.

Aanmelden en informatie: Ana Buren

anaburen@xs4all.nl

Zondag 30 augustus: **Oersoepocht. Koken met eetbare (on)kruiden uit de natuur.**

Locatie: Wordt later bekend gemaakt **en tijd:** 14.00 - 16.00 uur.

Extra info: Voor kinderen van 6 t/m 12 jaar.

Voor info en opgave: natuurkids.groningen@gmail.com

Zaterdag 5 september: **Dagexcursie Lauwersmeer van de Vogelwerkgroep**

Locatie en tijd: Vertrek: 8.30 uur bij Kardingse, om 14.00 uur terug in Groningen.

Mocht er belangstelling voor zijn, dan kan een groepje langer blijven.

Extra info: Het Lauwersmeer is nationaal en internationaal bekend om de vele soorten vogels die hier te zien zijn. Het zou niet vreemd zijn om te stuiten op kemphanen, lepelaars, pijlstaarten, baardmannetje, zwarte ruiter, slechtvalk en misschien zelfs een zeearend.

Wij zullen met auto's door het gebied rijden en op verschillende plekken

uitstappen en wandelen om vogels te kijken. Warme kleding, stevige schoenen en een verrekijker/telescoop worden aanbevolen. Neem zelf eten en drinken mee voor onderweg.

Kosten: voor meerijden te verrekenen met de chauffeur, ± €7,-.

Voor info en opgave: Andrea de Vries 06-44858920 of schollie@ziggo.nl

Zaterdag 12 september: **Dagexcursie Planten van Schiermonnikoog**

Locatie en tijd: Wordt later bekend gemaakt.

Voor info en opgave: e.w.flentge@freeler.nl of 050-5349131. De opgave sluit op 1 september 2015.

zaterdag 10 oktober: **vogelexcursie naar Schiermonnikoog van de Vogelwerkgroep**

Locatie en tijd: Vertrek: 8.15 uur vanaf Kardingse. Terug bij Kardingse om 17.30 uur.

Extra info:

De natuur van Schiermonnikoog is zeer bijzonder. Door de grote verscheidenheid aan landschappen komen op Schiermonnikoog veel verschillende dieren en planten voor. In de herfst en winter doen onder meer de koperwiek, kramsvogel, pestvogel, smelleken,

slechtvalk en grote groepen eenden, rot- en brandganzen het eiland als trekvogel aan. Wie weet treffen we wel de bijzondere Roodhalgans. Wij gaan deze dag op de fiets het eiland verkennen waarbij we verschillende biotopen bezoeken.

We zullen overdag een koffiepauze inlassen maar neem vooral ook iets te eten en te drinken mee. Verder is warme kleding een aanrader.

Kosten: de kosten voor het meerijden, te verrekenen met de chauffeur (€7,-). Verder de boottoertocht (€12,75) en eventuele fietsuur (€8,-).

Voor info en opgave: elsvdboomgaard@gmail.com, 06-44354496

Vermeld ook of je een huurfiets wilt op Schiermonnikoog.

Zaterdag 31 oktober: **Spannende haloweentocht**

Locatie en tijd: Wordt later bekend gemaakt.

Voor info en opgave: natuurkids.groningen@gmail.com

zaterdag 12 december: **Excursie Vogels langs de Friese Wadkust van de Vogelwerkgroep**

We gaan op zoek naar trekvogels en overwintersaars langs de Friese wadkust. Juist in deze tijd vinden diverse vogels zoals kanoet, kluut, tureluur, wulp en plevier hun voedsel in het slik aan de kust. Ook eenden zoals bergeend, smient, eidereend en allerlei ganzen verzamelen zich op de buitendijkse kwelders. Noordelijke soorten als ijs- en sneeuwgors komen er voedsel zoeken. En dit alles trekt ook weer roofvogels aan zoals havik, sperwer, slechtvalk en blauwe kiekendief.

Wil je dit meemaken, kleeed je dan extra warm aan, want langs de kust staat altijd wind en dat kan het behoorlijk koud maken.

Locatie en tijd: Vertrek: 9.00 uur vanaf het transferium P&R Hoogkerk. Pauze: rond een uur of 11.00 maken we een 'koffiestop'. We zijn om ongeveer 14.00 uur weer terug op de P&R Hoogkerk.

Kosten: geen, alleen €7.00 carpoolen.

Voor info en opgave: willy.sjaarda@telfort.nl en/of 050-5419726 / 06-13722319

OVERIGE ACTIVITEITEN

vrijdag 21 augustus: **Inspiratiemiddag Gronings Groen**

Locatie en tijd: De Onlanderij, Madijk 1, Eelderwolde.

Extra info: Als zes grote natuurorganisaties in de provincie Groningen organiseren we voor de derde keer op rij Gronings Groen. Het doel van deze inspiratiemiddag is kennis uitwisselen en netwerken met andere actievelingen en vrijwilligers die zich inzetten voor de natuur in Groningen. We hebben een leerzaam, muzikaal en culinair programma samengesteld rond het thema "Het jaar van de bodem".

Kosten: geen

Voor info en opgave: Zie de website.

Opgave graag vóór maandag 3 augustus

Zaterdag 5 september: **Excursie geleedpotigen**

Locatie en tijd: Wordt nader bekend gemaakt.

Extra info: Zie het artikel "Allemaal bestjes" in deze uitgave van de Groeningen.

Voor info en opgave: Eunice Mollema
mollema@hetnet.nl

Zaterdag 26 september: **Inspiratiedag IVN Scharrelkids**

Deze dag zit boordevol praktische en inspirerende workshops voor alle groene vrijwilligers uit Fryslân, Groningen en Drenthe die zich bezig (willen gaan) houden met natuureducatie gericht op jeugd en jongeren. Een voorlopige greep uit de workshops: moestuinieren, bijen, werken in de natuur, paddenstoelen, bodemleven, natuurouders, kraamzorg en waterleven.

Locatie: Nieuw Allardsoog te Bakkeveen

Voor info en opgave: Zie de website.

ADRESSEN EN INFORMATIE

IVN-Afdeling Groningen/Haren

Postbus 1573

9701 BN Groningen

www.ivn-groningen-haren.nl of ivn.nl/afdeling/groningen-haren

e-mail: ivngroningen-haren@gmail.com

Bestuur

Voorzitter: Lammert Tiesinga

la.tiesinga@gmail.com Tel: 050-3133682

Secretaris: Toeska Smit

ivngroningen-haren@gmail.com

Penningmeester: Carlo Ensing

c.f.ensing@gmail.com Tel.: 06-47871101

Leden: Els vd Boomgaard, Kees van de Ven, Ernst Flentge, Gert Jan Huiskes

Ledenadministratie

Postbus 1573, 9701 BN Groningen.

E-mail: c.f.ensing@gmail.com

IBAN NL12INGB0003742937 t.n.v. IVN afd. Groningen/Haren

Contributie/administratie

Leden zijn actief betrokken bij het IVN. Zij betalen per jaar minimaal 20,50 euro, waarvan de afdeling een gedeelte afdraagt aan het landelijk bureau. Donateurs steunen het IVN en betalen minimaal 13,50 euro per jaar, dat geheel ten goede komt aan de afdeling.

Leden en donateurs ontvangen "Groeningen", en leden ontvangen tevens het landelijk tijdschrift "Mens en Natuur".

Leden, die "Mens en Natuur" niet thuis gezonden krijgen, dienen contact op te nemen met de afdelingspenningmeester.

Opgave, verhuizingen, overschrijvingen naar andere afdelingen en opzeggingen (dit laatste alleen voor 1 januari): aan de ledenadministratie van onze afdeling doorgeven. Betalingen geschieden per toegezonden acceptgiro of met internetbankieren.

Werkgroepen en coördinatoren

Vogelwerkgroep

Willy Sjaarda

willy.sjaarda@telfort.nl

Plantenwerkgroep (waarnemend)

Ernst Flentge, tel.: 050-5349131

e.w.flentge@freeler.nl

Natuur- en Milieuwerkgroep Haren

Ernst Flentge, tel.: 050-5349131

e.w.flentge@freeler.nl

Werkgroep stadsecologie

Lammert Tiesinga, tel.: 050-3133682

la.tiesinga@gmail.com

Werkgroep Natuurkids

Rixt Kok, tel.: 06-23160622

rix.kok@home.nl

Boekenverkoop

Saskia van der Burg

SteunfondsNME@hotmail.com

Werkgroep PR & Communicatie

Kees van de Ven, tel.: 050-4063310

prharengroningen@kpnmail.nl

Ad interim

Kopij voor de Groeningen vóór 10 oktober 2015 sturen naar:
ivngroeningen@gmail.com of postbus 1573, 9701 BN Groningen

Redactie: Ana Buren

Vormgeving: Bert Holtkamp

Druk: Multa bedrijven Assen

IVN Consulentenschap Groningen

Postbus 1020, 9701 BA Groningen.

Tel: 050-3135933; e-mail: consulentenschap.groningen@ivn.nl

Vrijwilligersconsulent: Marit Stokkentreeff

IVN-Landelijk

Postbus 20123, 1000 HC Amsterdam.

Tel: 020-6228115

Website: www.ivn.nl

IVN afdeling Groningen/Haren
Postbus 1573
9701 BN Groningen
Drukwerk

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas